

Joana E.

Maria-Antònia Oliver

MARIA-ANTÒNIA OLIVER

Joana E.

Premi Prudenci Bertrana 1991

Estudi preliminar, propostes de treball
i comentaris de text a cura
de Mònica Boixader

educaula**62**

Educaula62
Collecció Educació 62

Collecció dirigida per Carme Arenas

© Maria-Antònia Oliver Cabrer, 1992
© de l'estudi preliminar, les propostes de treball
i els comentaris de text: Mònica Boixader, 2018
© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s.l.u.,
Educaula62

Primera edició: març del 2018

www.educaula62.cat
educacio@educaula62.cat

Fotocomposició: Moelmo, s.c.p.

Impressió: Liberdúplex

DIPÒSIT LEGAL: B. 1.293-2018

ISBN: 978-84-15954-51-4

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei.

Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra

(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

TAULA

ESTUDI PRELIMINAR

<i>L'autora i el seu temps</i>	11
<i>Estructura de Joana E.</i>	16
<i>Joana E. i algunes influències de la literatura catalana</i>	20
Joana E. i Cecília C.	20
El ball del Círcol com un ball d'envelat	23
Els pastors Gaietans i la dida Maciana	26
<i>El sexe, el tabú esborrat</i>	34
<i>El context feminista</i>	38

JOANA E.

<i>Novella</i>	43
----------------	----

PROPOSTES DE TREBALL

I MATERIALS COMPLEMENTARIS

<i>Propostes de treball</i>	353
-----------------------------	-----

Personatges i aspectes estructurals, temàtics i socials de la novel·la	353
Feminisme	355
Llengua	356
<i>Textos complementaris i propostes de reflexió</i>	359
<i>Proposta de comentaris crítics</i>	373
<i>Glossari</i>	379
<i>Bibliografia</i>	383

Em posaré el negre. Si estàs més prima, seria capaç de posar-me el vermell, ben llampant i ben escotat; encara que m'ha passat l'edat, me'l posaria. No em faria res semblar una bagassa, sempre que fos una bagassa ben plantada; així els escandalitzaria més. Però no, pareixeria un lloro, i no vull fer llàstima. El negre sí, que em farà més prima. Ja és prou escàndol en ella mateixa, aquesta cerimònia; no em calen elements purament formals per fer-la més escandalosa.

Ha arribat en Bernadet. En Bernadet... L'amo en Bernat, com abans son pare. Però per a mi ha estat sempre en Bernadet. En Bernadet fill de rei, i mon pare va riure. Ara també riuries, pare, mumparet, perquè en Bernadet, que s'ha fet gran i vell com jo, i ja és l'amo en Bernat —jo li dic Bernat però pens Bernadet—, em farà de pare en el meu casament. Riuries de valent, mumpare, si poguessis saber tot l'embolic que he organitzat amb la cúria i amb la llei per poder-me casar. I han hagut d'acalar el cap, i sé que això t'agradaria, i sé també que intentaries amagar que t'agradava perquè no eres tan valent com mumare, que no se n'hauria amagat gens. Tots dos, a la vostra manera,

trencàveu motllos, però ella, a més a més, era insolent, hi passava gust. Això meu no ha estat només trencar un motllo, ha estat un vertader escàndol. Un escàndol que ells han intentat amagar, perquè els hauria fet quedar malament. Però tothom sap la veritat, o gairebé tothom. I ningú, ningú, no ha dit res en contra. Perquè és un escàndol fet dins de la legalitat més estricta. I ara, mumpare, saps que ho és, d'estricta, la legalitat. Potser avui, a la Seu, algú ho dirà, dirà que no ens podem casar, però tanmateix no hi podran fer res. Però i si hi poguessin fer? No, no hi vull pensar, avui tot ha de ser alegria.

Sí, dida, ja ho sé que ha arribat en Bernat, ja l'he sentit. Quina hora és? No, encara és massa prest, dona. Primer ha de sortir ell i quan arribi a la Seu, sortirem nosaltres. No, dona, en Bernadet no, en Bernadet i jo hem de sortir plegats. Dida, que ja no te'n recordes de com va això dels casaments? Primer ha de sortir el noví de caseva, i ha d'esperar la novia a la porta de la Seu... o davant l'altar, no ho sé... Sí, com l'altra vegada. Tan diferent, però! A les onze, sí; bé, ara deixa'm acabar de vestir, no, no, millor que no m'ajudis, sembles tu la novia, els nervis se't mengem; digues a na Lola que vos faci una til·la a tu i a en Bernadet.

Pobra dida, tan velleta i tan ploradora. Però encara aguanta, la dona. I en Bernadet, tot seriós, convençut que aquest casament és una cosa diabòlica. Sembla molt més jove que jo. I em guanya... de quants anys? Dos, tres. El seny personificat, en Bernadet. N'estàs segura, Joana?, em va preguntar, tot conster-

nat, quan li vaig dir qui era el novii. Però em va dir que sí, només faltaria que no t'ajudàs si em necessites. Si tota la gent que m'ha voltat al llarg de la meua vida hagués estat com en Bernadet, ara no em veuria en la necessitat de casar-me ni tindria aquest deler de venjança.

I tu, per què no t'has casat, Bernat? Oh, psè, no he trobat mai... ses dones, psè. Mira tu, te vares casar i què, eh, Joana? Bé que ho sé, per què no t'has casat, Bernadet, i em sap greu, però no va ser culpa meua. No l'hi havia d'haver preguntat aquell dia, quan li vaig anar a demanar que m'acompanyés a l'altar. Una altra vegada?, va dir, sorprès. Bernadet fill de rei. Del rei de bastos, va dir ell.

Ara sí que! Dida! Una agulla enganxadora, sí, la cremallera s'ha esbandrit. Ai, dida, si només fossin anques... Ja m'ho havies dit, sí, i tenies raó: m'hauria d'haver fet un vestit nou. No he estalviat ni un cèntim en res, i ara m'hauré de casar amb el zig-zag obert i aguantat amb una agulla. Amb la jaqueta no es veurà, no, no hi ha temps d'intentar adobar-ho...

Hola, Bernat. Moltes gràcies pel favor... Sí, sí que estic ben decidida, Bernat. Ben decidida. Serà com una galtada per a tothom; i jo, que sempre n'he rebudes tantes, de galtades, amb l'ajuda de la llei ara m'hi tornaré. I tota la societat haurà de callar, Bernat. Per una vegada.

Estic nerviosa? Sí, hi dec estar una mica. Encara no s'ha acabat i tot podria sortir malament. No hi pensis, Joana, no hi pensis. Si no han dit res fins ara... Dida, que na Lola em faci també una til·la per a mi,

i aneu a la sala, sí, tots dos, esperau-me allà, vull estar tota sola uns segons.

En Bernadet era un al·lot prim i esblanqueït, que no suportava el més mínim contacte del sol. Jo gairebé no era conscient de la seva existència. Era una criatura esquerpa i fugissera, que no s'allunyava una passa de la seva mare tret de quan algú de nosaltres s'hi acostava. Llavors s'esmunyia silenciosament davall la taula de la cuina, dins el rebost, dalt de la païssa o darrere el galliner.

Com cada any en consolidar-se el bon temps, ens vàrem traslladar a Son Galiana per passar-hi l'estiu. Com cada any, mumare floria a Son Galiana, sobretot els primers dies. Quan hi arribàvem, la casa estava neta com un sol, però les criades li havien deixat la cambra dels padrins per a ella, i ella hi entrava i la netejava amb desfici, amb tendresa, gairebé amb devoció, com si fos una capella. Era l'única cambra que s'havia conservat tal com era, mumare no havia volgut tocar res. La cambra de l'amor, deia, però a mi no m'interessava.

Aquell any no vaig veure en Bernadet cap vegada enganxat a la seva mare, com els altres estius. Estava malalt, i jo, així com abans havia ignorat la seva presència, ara n'ignorava l'absència. Un vespre em vaig entretenir pels voltants de la casa dels amigters. Era un vespre tan agradable, tan serè, tan càlid; el ponent encara incandescent prometia un altre dia magnífic per a l'endemà; la lluna s'enfilava majestuosa pel lle-

vant circumspecte. Jo observava aquelles coses i en gaudia com pot fer-ho un infant, quan se'm va acudir una idea que no havia tingut mai: Que deu ser de trist jeure malalt i estar en perill de mort! Aquest món és tan agradable, seria espantós haver-lo de deixar i haver-se'n d'anar... qui sap on?

Aleshores la meua ment va fer el seu primer esforç de debò per comprendre allò que li havia estat infós referent a la vida i a la mort: i per primera vegada vaig recular, desconcertada; per primera vegada, en mirar endarrere, a banda i banda, davant, tot al meu voltant vaig veure un simal insondable; vaig sentir només l'únic punt on m'assentava: el present; tota la resta era nigulada informe i fondària buida; i em vaig estremir amb la idea de trontollar i caure enmig del caos.

Mentre estava donant voltes a aquella nova idea, vaig sentir la porta de davant que s'obria. En varen sortir mumpare i la dida. Vaig córrer cap a ells.

—Com està en Bernadet?

—Molt malament —digué la dida.

—No romandrà gaire temps aquí —digué mumpare.

Aquesta frase, si me l'haguessin dita ahir, només m'hauria comunicat la noció que en Bernadet se n'havia d'anar a un altre indret. No hauria sospitat que allò significava que s'estava morint; però ara ho vaig saber immediatament: vaig comprendre clarament que en Bernadet tenia els dies comptats en aquest món, i que se n'aniria a la regió dels esperits, si és que existia tal regió. Vaig experimentar un xoc d'horror, des-

prés un fort estremiment de pena; i després un desig... una necessitat de veure'l.

—Puc anar-lo a veure?

—Oh, no, nina! No convé. I ja és hora que entris, podries agafar ses febres si et quedassis a sa serena —va fer la dida.

Devia ser dues hores més tard quan em vaig aixecar sense fer renou, em vaig posar la bata damunt la camisa de dormir i, sense sabates, vaig sortir de la cambra.

—Bernadet —vaig xiuxiuejar—, estàs despert?

Em vaig jeure amb la cara amagada al seu coll. Aleshores ell va dir molt dolç, molt dolç:

—Que s'està de bé, així! No te'n vagis, Joana.

Em va besar, i jo a ell, i ens vàrem condormir.

Quan em vaig despertar ja era de dia. Un moviment inusual em va alçar. Vaig obrir els ulls. Algú em tenia en braços: la dida. Em va tornar al meu dormitori.

No em varen renyar, no em varen donar cap explicació, però uns dies més tard, una horabaixa que jo m'entretenia amb un llibre immens i ple de dibuixos que mumpare m'havia dut de Barcelona, vaig sentir un alè gèlid i una mica ranerós a la nuca. Sense necessitat de girar-me, vaig saber que darrere meu hi havia un Bernadet embadalit.

La curiositat envers aquella criatura de cera trenca-dissa em rosegava, però vaig anar ben alerta a girar-me, no fos cosa que s'esfumés. Feia olor de cosa

fràgil i l'hauria volgut abraçar com l'altre dia al seu llit, dir-li que no em tingués por, que l'estimava i que seríem com germans, per bé que intuïa que l'amor entre germans era diferent de l'amor que se m'havia desvetllat de sobte per aquell nin. Però mumare m'havia dit que no havia de voler obligar-lo a ser amic meu i em vaig aguantar.

—És de don Mateu, aquest llibre? —vaig sentir que deia amb veu fluixeta.

—És meu —vaig dir orgullosa.

Ell es va asseure al meu costat per mirar el llibre, però aviat va quedar adormit.

A mitjan estiu encara tenia la pell blanca, però ja no semblava de cera transparent. I la seva esquivesa s'havia convertit —un miracle, deia sa madona Bel— en ganes insaciabls d'estar amb mi.

Cada dia, després d'esmorzar —en Bernadet menjava amb tal delit que semblava que tenia por que no n'hi hagués prou, però no li feia gaire profit—, abans que no fes massa calor, ens n'anàvem a la garriga. Jo, amb un vestidet de seda prim com un tel de ceba, braços i cames enlaire, havia après d'ell a descalçar-me sempre que la terra fos prou flonja per als meus peus. Ell, amb calçons fins al turmell, màniga llarga fins a la punta dels dits, coll alt i capell d'ala amplíssima, es descalçava tan bon punt no ens podien veure des de les cases. A mi se'm posaven tots els colors a la cara, a ell li fugien; jo tornava amb la pell tibant, colrada, puntejada d'una suor sana; ell, amb les galtes reblanides i el front esquitxat d'un gotellim fred, grisós, els llavis lívids i els ulls engrandits. Però cada vegada

m'ensenyava coses noves: un dia m'havia ensenyat a distingir el piuleig del verdellet del crit del xoric, un altre dia, la fressa d'un conill de la fressa d'una geneta, un altre dia em mostrava la llodriguera d'una llebre, o em caçava un gri cantador per posar dins una gàbia a la meua finestra, o em feia mastegar fulles de mata per enfortir les dents.

Un vespre mumpare ens va llegir una rondaia. La cara que va fer en Bernadet! Amb veu que gairebé no li sortia de la boca, va articular:

—L'hi ha contada es pastor? Es pastor... Es pastor, sí, en Gaietà —va fer una inspiració fonda per prendre alè—. En Gaietà en sap moltes... Aquesta també la sap...

—No, no la m'ha contada ell —va dir mumpare somrient—. Aquesta l'ha escrita un capellà.

—Un capellà? Au, es capellans no conten rondaies! —va fer en Bernadet sense embuts.

Era la primera vegada que en Bernadet deia tantes paraules juntes.

Mumpare es va clavar a riure.

—Aquest capellà demana a sa gent que li continen rondaies que saben i després ell les escriu en llibres. Però no crec que conegui en Gaietà —i com si parlàs amb si mateix, va dir—: L'hi haurem de presentar...

Tot el matí hi havia hagut molt de traüll a la casa. Mumpare havia tret la vaixel·la de porcellana i les copes de cristall. A la cuina, la madona Bel i la dida havien plo-

rat tot el matí com Magdalenes per mor de les cebes per fer els conills.

El pastor havia vingut, tot mudat. Era baixet i primelís, però s'estarrufava la figureta amb un gec ample i curt i unes calces també curtes i folgades de gruixut burell. Una gorra peluda se li menjava mitja cara, i l'altra mitja, neta de pèl, més que afaitada de fresc, semblava barbameca de naixença. Sa madona Bel li va fer posar un davantal de matances perquè no es tacés en fer el brosat.

A en Bernadet i a mi ningú no ens feia gaire cas, com no fos per dir-nos, com qui no diu res, que fèiem nosa dins la cuina, que ens llevàssim de davant, que anàssim a jugar defora. Aleshores va venir l'amo en Bernat amb una senallada de figues de moro del corral i nosaltres, en tocar-les, ens havíem omplert les mans de pues. L'amo en Bernat ni ens va renyar perquè ens havíem acostat massa a les figues, ni es va oferir per treure'ns les pues. De fet, ni se n'havia adonat.

Vaig menar en Bernadet al bany i, amb les pinces de mumare, vàrem intentar d'alliberar-nos d'aquella molèstia gairebé invisible però tan insidiosa. En Bernadet va voler treure-me'n una del palmell amb les dents, però no n'hi havia només una, sinó tota una estesa, i li varen quedar els llavis tan puats que no els podia tancar. Quan vaig veure aquella boqueta, sempre tan prima i descolorida i ara tan inflada i envermellida, la hi vaig besar. Una vegada, i una altra. Se li va posar una color a les galtes com no havia tingut mai. Fins que també se m'inflaren els llavis a mi, i la llengua, i vàrem optar per una solució més pràctica,

que ell havia vist fer al pastor: ens fregàrem els llavis i la llengua amb molla de pa i les mans amb terra.

Aquell dia no vàrem anar a la garriga, a les cases hi havia coses molt més atractives. Per dinar, la madona Bel ens va donar pa amb sobrassada. Quan ja ens l'havíem acabat, mumare va dir:

—Aquests nins no han menjat res.

I ens va fer pa amb oli i olives. Nosaltres dos, sense dir res, també ho vàrem menjar. I després, en comptes de separar-nos per fer la sesta, ens separàrem per rentar-nos de cap a peus. A mi, la dida em va aplanar els cabells esboriflats amb aigua de colònia. A en Bernadet, sa mare li havia untat els rissos amb llimona. Jo duia un vestit groc amb farbalans. En Bernadet pareixia encara més menut dins la jaqueta fosca que li havien engiponat, i els cabells esclafats li feien un caparró de formiga. Amb aquelles sabatotes de xarol, caminava com si trepitjàs ous. Em va agafar la mà i no es va voler separar de mi.

—Per què m'han mudat tant? —em va demanar.

—Ve es capellà —li vaig xiuxiuejar—. Es capellà de ses rondaies. Per això també ha vengut en Gaietà.

Aleshores va arribar mumpare amb el canonge Antoni Maria Alcover.

Jo estava avesada a veure per canostra metges i notaris, polítics i escriptors. Però de capellans en venien ben pocs, i cap no s'assemblava gens a aquell home cepat, galtavermell, amb posat de foraviler però amb autoritat de bisbe.

—Què, ja sou bons allotets? —ens va preguntar amb un to paternal que mumpare i mumare no ha-

vien usat mai amb mi—. Ja resau cada dia a la Purissimeta? Estic segur que també estimau molt el Bon Jesuset, eh?

Jo tenia una idea molt vaga, molt boirosa, de qui eren aquells dos personatges. La tia Carme sempre en parlava, i mumare feia un somriure sorneguer. No sé què hauria contestat si no hagués estat que en Bernadet se'm va avançar, tot cofoi. No sé si vaig comprendre aleshores o anys més tard que l'alè que va fer mumare en sentir parlar en Bernadet amb el mossèn fou d'alleugeriment. El canonge, després de tustar la galta encesa d'excitació d'en Bernadet, ja no ens va tornar a dedicar la seva atenció, ni a ell ni a mi.

Aleshores mumpare li va presentar el pastor. Per saludar el mossèn, en Gaietà es va llevar la gorra peluda. Tenia la closca lluenta de suor. I, a partir de llavors, va semblar que, per al mossèn, només existia el pastor, que enfilava contarella darrere contarella, i entremig dites i cançons, sense aturador, mentre el canonge l'escoltava atentament i adesiara escrivia unes notes a una plagueta.

Mumpare somreia satisfet; mumare tenia una expressió irònica i, de tant en tant, brandava el cap com si no li agradàs el que contava en Gaietà. A un moment donat, vaig sentir la veu de mumare que deia:

—Per què deu ser, don Toni, que a ses rondaies i a ses dites populars, ses dones sempre quedam tan malament? —i un somriure burleta i altiu li ballava entre les dents.

—Sa cultura popular, dona Maria, sempre toca es punt que cou. Però no s'erra mai. Si fa quedar ses dones malament, és perquè s'ho mereixen...

—N'està segur?

—Bé, no sempre és així, filla meva, la Mare de Déu...

El mossèn semblava molest per la interrupció, com si el silenci que havia deixat la veu del pastor li punxàs les galtes.

Jo seia damunt mumpare i vaig notar que es removia, inquiet. El vaig mirar i em vaig tranquil·litzar. Entre les dents li ballava el mateix somriure que a mumare. Però no va dir res. Mumare va fer un gest a en Gaietà perquè continuàs.

El pastor va contar una rondaia que el mossèn va trobar que tenia uns passatges massa vitencs que no mereixien l'honor de ser posats negre damunt blanc, i va renyar durament en Gaietà per haver-los narrat davant criatures i dones.

En Bernadet i jo, amb uns ulls com taronges, bevíem impressionats les paraules implacables del clergue; les deixava caure de la boca com calabruix, i tenien la bellesa i el poder de convenciment de les coses només compreses a mitges; el pastor, que segurament el comprenia tan poc com nosaltres, havia acalat el cap i la calrada de les galtes li havia pujat per tota la closca. Però aleshores mumare va posar una mà damunt el braç d'en Gaietà i va dir al capellà:

—Si vós no ho haguéssiu dit, mossèn, ses criatures no se n'haurien adonat, des passatges vitencs. I ses dones... ses dones els podem sentir igual que ets homes, aquests passatges —va mirar l'amtgera i la dida amb el seu somriure maliciós—, perquè també en som protagonistes...

Ara era el capellà qui s'havia posat vermell, i vaig veure que els ulls li espiretjaven. Em va semblar que tota la seva autoritat de purpurat estava a punt d'esclatar, però en aquell moment la dida va dir, amb una veu tan autoritària com la del mossèn:

—Au, ja és hora de sopar! Ets allots a sa cuina! —i mentre ens empenyia, remugava—: Pareix mentida, sa senyora, aquesta manca de respecte!

Jo em vaig girar cap a mumare, que començava a parar taula. Era la primera vegada, i va ser l'última, que vaig sentir que la dida li deia sa senyora. La senyora mossegava el seu somriure maliciós, insolent, entre els llavis. La dida remugava:

—I encara riu, sa loquença!

L'any següent en Bernadet havia crescut, havia engreixat i havia posat color. Ja no en quedava res d'aquell allot prim i esblanqueït d'abans.

—I ha pogut anar a escola tot s'hivern, don Mateu —va dir la madona Bel, contenta—. No ha tornat a estar pus malalt de sa primavera passada ençà. Un vertader miracle.

També jo havia començat a anar a escola, però havia estat un miracle al revés. Finalment els meus pares m'havien duta a ca les monges, no perquè els agradàs sinó perquè no hi havia enlloc més on anar. Bé, hi havia escoles públiques, però no eren per a gent com nosaltres; millor dit, no eren per a nines com jo.

N'haviem parlat molt, tots tres. Més ben dit, ells dos n'havien parlat molt, perquè jo només escoltava

i no entenia res; deia, entre mi mateixa, que potser m'agradaria anar a escola, i no comprenia per què hi feien tants d'escarafalls. No ho vaig comprendre fins que vaig ser més gran, quan ja podia veure que també ells tenien contradiccions.

Faràs amigues, m'havia dit mumare, poc convençuda. I el cas és que no n'havia feta cap. Eren totes unes capbuits, unes bledes, unes misseres. No m'agradaven. I l'escola tampoc no m'agradava. I les monges tampoc, encara que la tia Carme digués que eren uns àngels. Per això frissava tant d'anar a Son Galiana, d'estar a l'aire lliure, de veure en Bernadet.

Però, justament perquè en Bernadet ara era més fort, ja no podíem estar tot el temps plegats: havia d'ajudar son pare. I jo, per estar amb ell, anava a batre a començaments de juliol, a collir ametlles a finals d'agost, a veremar a mitjan setembre.

Un dia, la madona Bel va dir a mumare:

—Senyora, no li pareix que és massa feixuc per sa nina? Tot lo sant dia aplegant sol... No hi està avesada.

Però mumare va trobar que era jo qui havia de decidir, ja que ningú no m'obligava a fer feina. El cas és que de vegades sí que em cansava de valent, però vaig voler continuar. Volia fer com els altres, no volia ser com les nines de costura, volia fer com en Bernadet. Tampoc no hi estava avesat, ell, a espigolar o a collir ametlles amb el bater de sol. Idò jo també, vaig pensar.

Però l'hora de dinar era un suplici per a mi. Una cosa era una berena, o quan anàvem tot el dia d'excursió amb els pares, a la serra o a mar, que dúiem un

menjar exquisit, amb plats i estovalles a posta, una tauleta plegable i tassons per a cadascú; i una altra cosa eren els fideus freds i agrumollats, els plats de test, les culleres de fusta, i l'aigua del càntir que jo no sabia beure a galet.

—Si no menja, aquesta nina no pot venir —va dir una vegada la madona Bel. Però no m'ho va dir a mi, sinó a en Bernadet. I semblava enfadada amb ell—. Només faltaria que agafàs una fluixetat.

I jo menjava, i de vegades, quan tothom feia una mica de sesta, m'amagava i perbocava, tant d'oi m'havia fet el menjar. Per això mumare trobava que me convenia anar al camp: als vespres, quan tornàvem, tenia una fam de ca i menjava com un trabuc.

En Bernadet em solia cridar per la finestra a trenc d'alba. Jo botava del llit i, abans que el mul estigués enganxat al carro, ja esperava a la carrera de la casa dels amitgers. Però si en Bernadet no em cridava, jo dormia fins que el sol era ben alt, i aquell dia em migrava fins que el veia tornar a les cases. Llavors ens barallàvem. Jo em queixava perquè no m'havia cridat, ell em deia que ho havia fet però que jo dormia com un tronc, jo li deia mentider, ell em deia senyoreta de mel i sucre —no ho podia suportar, això; em recordava l'escola—, i l'endemà no importava que em cridàs perquè jo agafava el despertador de mumpare i quan ell venia jo ja feia estona que estava a punt.

Un dia, durant la collita d'ametlles, vaig ensopegar amb un sac ple i el vaig trabucar tot per terra. En Bernadet, que espolsava un ametller de més enfora, va venir corrents a ajudar-me, però jo ja m'havia aixe-

cada i m'afanyava a arreplegar les ametlles. Aleshores ell també es va posar a arreplegar-ne a corre-cuita, com si tingués por. La madona Bel es va posar dreta, amb els braços fent nanses, i li va dir, a ell, no a mi:

—Tu a espolsar! Ja les arreplegarà ella, que les ha tirades. A veure si amb sa feinada que hi ha encara haurem de tenir esment de sa senyoreta! A veure si/

—Bet! —va cridar l'amo en Bernadet des de l'ametller que espolsaven, i la madona Bel va callar.

Post el sol, quan tornàvem a les cases, en Bernadet em va dir a cau d'orella:

—No li facis cas a mumare, Joana. Està gelosa.

—Gelosa?

Era la primera vegada que sentia aquella paraula i em va semblar que devia voler dir malalta. L'estiu passat, la madona Bel deia que jo era un àngel, i va dir a mumpare que a en Bernadet l'havia guarit més jo que no ell, que era metge. Aquest estiu no m'ho havia dit ni una vegada. Ni tan sols no m'havia somrigut ni una vegada. Devia ser això, la gelosia.

No vaig tornar al camp amb ells. I em vaig haver de conformar a estar amb en Bernadet només els horabaixes, els diumenges i els dies que plovia. I plovia tan poc, a l'estiu!

Un vent fred havia dut uns niguls tan foscos i una pluja tan insistent que els amitgers no varen anar a les vinyes. Així és que en Bernadet i jo ens vàrem asseure a la porxada a mirar com les gotes feien caure les fulles dels ametllers.

—Ja no fa temps d'estar a foravila —va dir mumare.

Em vaig posar trista. Tornaríem a Ciutat, jo hauria de tornar a anar a escola, i ja no veuria en Bernadet.

Va començar a tronar i la dida ens va fer entrar. La dida havia tancat les vidrieres i ara volia tancar les persianes.

—Es vidres criden es llamps —deia sempre.

Però a mi m'agradaven, les tempestes, i com més esfereïdores millor. Sentia tot el meu cos amarat d'electricitat, de força, i tenia ganes de sortir a fora, de sentir la pluja damunt meu com els ametllers i els ullastres de la garriga. Però abans d'aquell dia no ho havia intentat mai.

Després d'una gran tronada retrunyidora que rodolà per tot el firmament, a la manera d'una passada redoblant que n'assenyalàs l'entrada, descarregà un ruixat furibund que assotà els vidres mateix que pedra seca. Clavat el nas als vidres de la finestra de la sala, vaig veure baixar del cel una cortina grisa que es desplegà damunt tota cosa i em va esborrar de seguida la silueta fosca de Randa.

Va ser un rampell, un impuls biològic.

—Bernadet...

—Què?

Però no, no li ho podia proposar. En Bernadet ja tenia l'actitud dels pagesos davant les forces de la natura: o por o indiferència, o una mescla de les dues coses. Si més no de cara enfora. De cara endins, qui pot saber què passa per la ment de les persones? Si no ho sabem ni de nosaltres mateixos... En Bernadet semblava més aviat indiferent a aquella trepidació dels niguls que a mi m'omplia de turbulències.

—Tu espera aquí. I si sa dida o mumare demanen on som, que he anat a s'excusat —vaig dir de sobte.

—Però no hi vas —va fer ell molt sever—. On vas?

La nigulada negra havia enfosquit el capvespre. Vaig córrer cap a darrere la casa. Les ratxes de vent convertien la pluja en agulles que se'm clavaven a les galtes i em feien tancar els ulls. L'aigua queia damunt les pales de les figueres de moro i feia un renou com la crepitació del foc. Les dues oliveres espurnejaven plata, més que quan els tocava el sol.

Xopa, cega, enervada, no m'aturava de córrer! Un llamp enforcat que va baixar fins on la garriga feia fonçalada em va fer aturar en sec. El terror em va parilitzar un instant. Però el mateix espant em va donar més gosadia: vaig seguir caminant, ara lentament, solemnement, sentint-me part de la pluja, dels llamps i dels trons, d'aquella olor poderosa que exhalava la terra com una magrana esbandrida, vermella, una olor de vida que ho impregnava tot.

Vaig arribar a la garriga tota banyada i glaçada. Sentia els trons que em rodolaven per dins. Sentia la flaire aspra del llentiscle mullat com si la pogués tocar. L'aigua em penetrava com si no tingués pell, com si estàs en carn viva. Em vaig descalçar per tocar directament la terra enfangada. Vaig abraçar una estepa. Vaig seguir caminant i m'anava llevant la roba. Llavors em vaig ajeure en terra, nua. Amb els ulls clucs per la força de la pluja, vaig veure un llamp vermell que em va cremar les parpelles. I vaig sentir una descàrrega violenta, d'una intensitat absoluta, que em va recórrer el cos a onades. Era diferent de

la sensualitat vegetal de sentir-me ullastre, o part de la terra xopa. Era una plenitud còsmica, pertorbadora per desconeguda, era un plaer inèdit que només tornaria a sentir amb en Miquel. Però aleshores no ho sabia, i em vaig espantar. El fred es va convertir en calor, l'excitació de la tempesta va esdevenir calma i lassitud. Vaig esperar el tro que havia de seguir el llamp, però només vaig sentir el clapit neguitós d'en Negre, i immediatament després la veu de mumpare i de l'amitger, molt lluny, molt lluny dins el meu cap.

—Joana! Joana!

Vaig obrir els ulls quan mumpare ja m'aixecava en braços. L'amo en Bernat es llevava el sac que s'havia posat per caputxa i em tapava. I després el trontoll de la correguda de mumpare i el ploricó d'en Negre, ara davant nosaltres, suara darrere.

—Un bany d'aigua ben calenta, dida —va dir mumare.

—Una bona batculada, li donaria jo! —va rondinar la dida.

Mumare em va eixugar amb tovalloles flonges i blanques com la neu, però jo, passada la calrada del llamp, era presa d'una terciària violenta.

Mentre la dida omplia el cossi d'aigua fumejant i remugava contra l'aviciadura i la malcriadesa, mumare em va demanar:

—Per què ho has fet, nina?

No ho sabia, jo, és clar. De fet, fins que no vaig ser més gran no vaig ser capaç d'expressar-me a mi mateixa totes les sensacions que havia experimentat sota

la tempesta, de manera que no estic segura del tot si aquestes explicacions *a posteriori* expressen realment el que vaig sentir. Sigui com sigui, és tal i com ho recordo ara, i aquest és l'únic punt de referència que tinc. El que encara no sé és per què ho vaig fer, i el cert és que tant hi fa, saber-ho o no.

—I mira en Bernadet, pobret, que ha pagat es plats romputs... —deia la dida.

El cor se'm va trabucar.

—... i quan he vist que s'excusat estava tancat per fora, l'hi he tornat a demanar, i ell que feia es beneit, però jo he endevinat que ho sabia, i l'he agafat pes braç i hem anat a cercar na Bet. Però es dimonió, fins que sa mare no li ha marcat es cinc dits a sa cara, no ha piulat...

Vaig ficar-me dins el cossi, plorant. L'aigua calenta em va retornar la tebior del cos.

—Au, no ploris, que no n'hi ha per tant —em deia mumare—. Ha estat una bona aventura, eh?

Vaig fer que sí i que no amb el cap. Em vaig arronsar d'espallles. No ho sabia. Em sentia bé però estava espantada. I no em podia aturar de plorar.

Mumpare va obrir la porta i va guaitar just en el moment que mumare em demanava:

—Que plores per en Bernadet?

Jo vaig fer que sí amb el cap.

—En Bernadet fill de rei! —va dir mumpare, i rient va tornar a tancar la porta.

Mumare em va mirar per tot el cos, em va tocar tots els ossos, em va fer moure totes les articulacions. Ni tan sols una esgarrinxada d'estepa. El bany calent

i la neu perfumada de les tovalloles m'havien retornada. M'hauria quedat així, embolicada amb tovalloles, tota la vida. S'havia esborrat la imatge cruel dels cinc dits de la madona Bel marcats a la galta d'en Bernadet. Tot el meu cos era benestar.

Mumpare va tornar a gaitar.

—No tens gana? En Bernadet s'acabarà tot es benenar, si no fas via.

En Bernadet! Me n'havia oblidat.

En Bernadet ja no se'n recordava de la galtada de sa mare, tot i que encara en duia la marca. Aquell benenar —com vaig menjar, aquell dia!— va ser el darrer que vàrem fer junts aquell any. El darrer en molts d'anys.

L'estiu següent, en Bernadet ja no era a Son Galiana.

—Es frares de Lluc l'han volgut, i és una bona manera de fer estudis —va dir l'amo en Bernat—. Ens hauria convengut més tenir-lo aquí, però sa dona ho ha volgut així...

—Però ara tenen punt, no? —va preguntar mumpare.

—Sí, però com que va començar tan tard a estudiar, li convé estar allà també ara —va dir l'amitgera, ben resolta.

—I no l'enyores, Bel? —va preguntar mumare.

—Sí, senyora. Però hi ha coses que s'han de fer encara que no agradin. Sa gent ha de saber estar en es seu lloc, i com que ets infants no ho saben veure, ho hem de veure es pares per ells.

—No t'entenc —va fer mumare—. Que ha passat res de nou?

—No, senyora. Justament és perquè no passi. Si vostè no m'entén, jo sí que m'entenc —va dir la madona Bel, seca—. I n'hàgim parlat prou.

Mumare no va demanar res més, i a mi em va semblar que callava a contracor. O era jo, que volia que ella preguntés més coses?

Son Galiana no era el mateix sense en Bernadet. Jo ja no tenia ganes d'anar a triscar per la garriga, no em sabia entretenir tota sola, els llibres i les pepes ja no em feien companyia. M'avorria.

Mumare, per fer-me passar el temps, me contava coses dels padrins, me mostrava vestits de la padrina, fotografies del padrí, però jo no hi feia atenció. No els havia conegut, sabia que havien mort quan mumare tenia la meva edat, que eren molt rics, que a ella li havien deixat Son Galiana i altres terres, que un oncle —no em recordava quin— s'havia quedat la possessió gran, que el padrí havia plantat amb les seves mans la parra de Son Galiana, que la padrina era una bellesa, que vivien de rendes —jo no sabia què era, viure de rendes—, que havien viatjat molt, que s'havien estimat molt, que tenien una casa llogada a Barcelona, que el padrí era molt bon home i que havia estat important, que la padrina havia tingut un fill mort... Sabia moltes coses d'ells, com les saben els infants: formaven part de la meva vida però no hi donava importància. Eren com fantasmes benèfics, que compareixien quan parlaven d'ells i després se n'anaven sense fer renou, sense deixar petja.

Ara, aquelles coses i les que m'explicava mumare no m'interessaven, no sé si perquè ja eren morts —i per a mi la mort eran tan llunyana—, o si perquè estava trista de no veure en Bernadet.

Aleshores un dia mumare em va dir:

—T'agradaria venir a Barcelona? Ton pare ha d'anar-hi, hi fan una convenció de medicina. Hi podríem anar amb ell...

N'havia sentit parlar tant, als pares, als seus amics, que me n'havia fet una idea familiar. Barcelona era el centre de l'univers, d'un univers una mica més gran que el quotidià, però pròxim. Sempre imaginam en funció d'allò que coneixem, i jo m'havia fet una Barcelona en funció de la Palma que coneixia, que no era la Palma real sinó la familiar: el meu carrer, la plaça de ca les monges, les casetes baixes de Santa Catalina, on la dida em duia a veure la seva família, la plaça de Cort, on vivia la tia Carme, la clínica de mumpare al Terreno, el Born dels dijous i la Riba dels dissabtes —on na Maciana m'havia explicat una història terrorífica d'una dida com ella que havia volgut matar la seva filla de llet, i que fins anys més tard no vaig saber que era una narració de Salvador Galmés—. Una Palma petita, a la meva mida.

Però la realitat tenia ben poc a veure amb l'imaginat. Perquè Barcelona era immensa, vertiginosament vasta, amb carrers tan llargs que semblaven la mar, amb gent que anava i venia com les ones, sempre en moviment, sempre remorosa. A Palma no havia sortit mai post el sol i em creia que els fanals dels carrers s'apagaven com els llums de les cases quan la gent anava a dormir. A Barcelona vaig descobrir que les ciutats ro-

manen il·luminades tota la nit i que mai no s'hi fa fosca negra com a foravila. La figura d'en Bernadet s'esfumava sense dolor entre el meu embadaliment pels tramvies i els cotxes —a Palma n'hi havia molt pocs, encara— i només em deixava una aura lleument melangiosa, la memòria dolça d'uns llavis inflats de pues, la memòria maliciosa d'una pixa petitona entrellucada rere unes mates una vegada que ell no em veia.

Vàrem comprar llibres i revistes. Però mumare en cercava unes d'angleses que no va trobar enlloc.

—Me les hauré de fer enviar de Londres —va dir.

—És com Barcelona, Londres? —vaig preguntar.

D'ençà d'aquell viatge, Barcelona va ser la meva pauta de comparació de totes les altres ciutats i Londres va ser el meu somni.

A Barcelona vaig descobrir, a la manera com es descobreixen coses com aquesta als onze anys, que les ciutats tenen ànima i que, com les persones, cadascuna és diferent de les altres. I una senyora amiga de mumare em va dir:

—No permetis que mai cap home decideixi per tu, nena.

—No, senyora —vaig dir jo molt resolta, com si l'hagués entesa.

—I estudia molt, petita. L'estudi et donarà llibertat.

—Sí, senyora —vaig dir jo no tan decidida, perquè estudiar no m'agradava gens.

I mumare va fer un somriure que em va parèixer trist.

Vaig pensar que m'era ben igual que en Bernadet es fes frare i vaig continuar jugant amb les clapes de co-

lorins que feia el sol a través dels vidres. Un dit verd, un genoll blau, un bec de cigne groc a la punta de la sabata, un pètal taronja al palmell, Joana de mil colors, vaig pensar mentre captava retalls de la conversa de mumare amb les seves amigues de Barcelona, unes dones que em varen quedar gravades a la memòria mesclades amb el vitrall de colors, unes dones que semblava que tenien la vida a una mà i el món a l'altra, i quan elles s'ho miraven, la vida i el món, tan complexos, tan emboirats, s'aclarien.

Enlluernada per les clarors bellugadisses del vitrall, vaig sentir que s'obria una porta immensa que donava a un món nou, desconegut, seductor, on hauria volgut capbussar-me sense esperar a entendre'l, com les falenes que s'abocaven agosaradament a les tulipes enceses del menjador de Son Galiana... i hi queien. Ho hauria volgut saber tot de cop, per això aquell vespre, a l'hotel, mentre esperàvem mumpare, vaig marejar mumare a preguntes.

—Aquestes senyores pareixen més joves que ses teves amigues de Ciutat.

—Més joves? —va preguntar mumare, estranyada.

—Bé, no... no més joves, no sé com dir-ho, més, més...

—Més decidides? —va dir mumare—. Bé, a Mallorca també n'hi ha, de senyores com aquestes, però tu no m'has sentit parlar mai amb elles.

Era veritat. A Mallorca jo no anava de visita amb mumare, i quan venien visites a casa jo era a escola o jugava a la meva cambra.

—Què és un vot, mumare?

La resposta de mumare em va plantejar un munt de nous interrogants, que es mesclaven amb els retalls de conversa i amb els colors del vitrall.

—I qui no ho vol, que ses dones votin? Déu?

La tia Carme m'havia dit una vegada que Déu era qui més manava al món. I ara les monges m'ho deien cada dia. Mumare va esclafir a riure.

—Qui t'ho ha dit, això? —va demanar mumare.

—Ses monges.

—Ai, ses monges! Hi haurem de posar remei... Au, a dormir!

—Puc dormir amb tu?

Abraçada a mumare, embolcallada amb el seu perfum, em vaig adormir amb l'agradable convenciment que era una sort haver nascut dona.

Criatura il·lusa, una sort! Més d'una vegada he desitjat haver nascut home. Bé, no és vere. Més d'una vegada m'he rebel·lat contra les dificultats que la vida em posava pel fet de ser dona. Contra les dificultats que troba una dona per resoldre les dificultats que la societat li posa pel fet de ser dona. No sé si m'explic.